

Додаток

Микола БЕНДЮК

Портрети князів Острозьких в гравюрах із гербовника Бартоша Папроцького

Нещодавно І. Мицько звернув увагу на граверні портрети кн. Острозьких 1578 року, надруковані Бартошем Папроцьким [1, С.77]. Хоча вони виглядають дещо схематично, все ж портретні риси в них чітко прослідковуються, і, до того ж, портрети багатьох князів – прижиттєві.

Можемо припустити, що портрети частково сплутані майстром різьбярем, який виготовляв дереворит, і тому, щоб визначити, хто зображений на гравюрі, необхідно звернутися і до портретів атрибутуваних, що зберігаються як в музеях України, так і Польщі та Білорусі.

Першим в гравюрі зображено Іллю Острозького. Князь Ілля (1510-1539) помер ще до народження доньки Гальшки, коли йому було лише 29 років. Прижиттєвих зображень цього князя не збереглося, а на портреті з «Папроцького» ми бачимо чоловіка, якому значно більше років. Ця постать швидше нагадує князя Василя-Костянтина із відомих нам традиційних його портретів. В тексті до портрета сказано: «Ілля князь з Острога в якого дитя лише одне залишилося». «Лише одне дитя», – це, без сумніву, Гальшка.

Наступним подано портрет княжни Острозької, дружини Лукаша Гурки, доньки Іллі Острозького, що, безсумнівно, вказує на особу портретованої Гальшки. (Гальшка княжна Острозька (Слизавета, Ельжбета, Алжбета) (лист., 1539 – груд., 1582)). Хоча в підписі значиться Катерина, проте це, швидше за все, помилка гравера, що сплутав імена Гальшки та двоюрідної сестри Катерини. (Катерина, донька Василя-Костянтина, дружина князя Криштофа Радзивила «Перуна»). На час видання «Gniazdo spoty» (1578 р.) Гальшка ще була жива, і їй тоді було майже 40 років. На портреті ми бачимо жінку, якій також приблизно до 40 років, і тому можемо припустити, що це дійсно перше відоме зображення Гальшки, княжни Острозької.

Третім портретом в «галереї» ми бачимо старого воїна в лицарському



обладунку. Підпис під портретом: «Костянтин князь з Острога, який з Софією Тарновською народив синів межі боронив 1517». І в цьому зображенні, як і в самому написі ми бачимо невідповідність. Костянтин Острозький, що був одружений із Софією Тарновською – це Василь-Костянтин, але межі боронити в 1517 році він боронити ніяк не міг, тому що народився лише в 1525 р. Крім того, в портретній традиції князів Острозьких ми бачимо, що зазвичай в латах зображали князя Костянтина Івановича (1460-1530), тому велика ймовірність, що тут зображено саме його.

Четвертий портрет підписаний: «Януш син Костянтина який у 18 років не допустив татар до Дубна має початок 1578» Януш Костянтинович (1554 – 12.09.1620) в 1578 році мав лише 24 роки, а на портреті ми бачимо знову ж, як і на портреті Іллі вже старшого чоловіка, що дуже схожий з портретами Василя-Костянтина.

На п'ятому портреті зображено молоду людину. Під ним підпис «Костянтин син Костянтина, князь з Острога». Син Василя-Костянтина Костянтин одружився з Олександрою Василівною Тишкевичівною у 1579 році. Помер у молодому віці в 1588 році, і тому на портреті, вірогідно, зображено саме його.

Шостим зображено князя Олександра Острозького (черв. 1570 – груд. 1603); на час написання портрету князю було лише 8 років. На малюнку ми бачимо, можливо, невдале зображення хлопчика, який виглядає вже підлітком, але його молодий вік підкреслено нетиповою для XVI ст. деталлю – квіткою у руці.

Сьоме зображення належить Ельжбеті (Гальшці, Єлизаветі) Василівні (1559-1599) – доньці князя Василя-Костянтина. На час створення портрету Ельжбеті було 19 років, на малюнку зображено дещо старшу жінку; можливо таке враження складається від дещо замасивного підборіддя, та й взагалі завеликої голови. Крім того, на час створення портрету Ельжбета вже була вдовою (чоловік Ян Кишка, аріанин, помер у 1574 році), тому одяг на князівні заміжньої жінки, що й надає образу більш старшого віку.

Восьмою зображено Катерину; як сказано в підписі до малюнку «Катерина донька того ж воєводи київського. Панна.». Катерині Василівні (1560-1579) у 1578 році було лише 18 років. У цьому віці ми можемо побачити її на портреті з Папроцького.

Література

1. Мицько Ігор. Іван Федоров: життя в еміграції. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2008. – С. 77 (Bartosz Paprocki. Herby gycerstwa polskiego – Krakow, 1584).